

Szünagó. Az összegyűjtés evangéliumi szolgálata¹

„Mindenki maradjon abban a hivatásban, amelyben elhivatott.” (1Kor 7,20)

„Aki nincs velem, az ellenem van, és aki nem velem gyűjt, az tékozol.” (Lk 11,23)

Ünneplő gyülekezet, drága felszentelendő tanítványaim, szeretett testvéreim! Ma háromszor olvastunk névsort. Hosszú névsort. Ez sokaknak fárasztó lehetett, de nekem örömteli volt. Mert valahányszor azt hallottam, hogy „Jelen!” vagy „Itt vagyok!”, mindig öröm töltött el. Ennyi drága jó emberre lehet számítani, ennyi ember nem sajnálja egyházától az időt és a fáradságot. Így lépünk együtt tovább a jövőbe, összegyűlve az összegyűjtés szolgálataért!

A bibliai szavak három kort kötnek össze, az I. századot, a XVI. századot és a XXI. századot. Mindhárom kor erős birodalmi törekvések és nagy szellemi forradalmak metszéspontjában áll: a kereszténység születése, a protestantizmus hajnala és az információs társadalom kibontakozása.

Fél évezredes határhoz érkeztünk, és ilyenén üzenet értéke van a kettős textus-választásnak: Pál és Jézus együtt. Együtt, de úgy, hogy Pál szavait Jézus tanításának fényében értelmezzük, és nem fordítva. Ugyanakkor üzenve, hogy az evangélium szavait vissza kívánjuk venni a világi hatalom önlegitimáló használatából (lásd a huszadik század sötét évtizedeit!).

Kezdjük hát Pállal!

1.

Pál kinézett efezusi emeleti szobája ablakán. Az alkonyati szürkületben látni vélte Korintust, a távoli zajos kikötőváros este másként morajló valóságát, és közben azon tépelődött, hogy mit rontott el. A hatszázötvenezer város Pál otthonát jelentette másfél évig, mialatt mindent megtett, hogy ennek az élményeket kereső, filozófián nevelkedett, mindenholonnan összesodródott sorsú és tudású tö-

¹ A beszéd elhangzott Ürmösön, a lelkeszszenelői zsinati istentiszteleten, 2017. október 28-án.

megnek érthetően tanítsa az evangéliumot. És most rettenetes hírek érkeztek. Egyesek a szabadságot szabadosságnak értették, és házastársukat is el akarták bocsátani. Teljes zűrzavar alakult ki a már elnyert szabadság és a még el nem múlt régi világ határán. Pál ekkor papírra vetette: mindenki abban a meghívásban, klészisben maradjon, amiben elhivatott.

1500 évvel később egy Luther Márton nevű szerzetes az Írás fölé hajolva fűrészte Isten akaratát. Képzeletét még mindig betöltötte a wittenbergi vártemplom kapujának ünnep előtti csendes magánya, amelyre évekkel ezelőtt kiszegezte a keresztény egyház megjobbítása érdekében fogalmazott 95 tételét, ami akarata ellenére egyházszakadáshoz és igen sok háborúszághoz vezetett. A római egyházi hatalom megingott, tanult és paraszt, idős és fiatal szenvedélyesen vitatta a Biblia jelentését utcáskoron, kocsmában és az állatok etetése közben. Megosztottság mindenfelől. Luther újra és újra eltűnődött egykori erfurti rendi előjárója szavaiban, aki látva íráskutató buzgóságát, így figyelmeztette: „Ejnye, ejnye Márton testvér, hát mi a csuda az a Biblia? A régi egyházi tudósokat kell olvasni; azok már kiszívták a Szentírás velejét és igazságait. Mert minden lázadást a Biblia idéz elő!” E szavakat különösen igaznak érezte most, hogy Wartburg várában kényszerű fogságát töltötte. Meggyőződése azonban csak szilárdabbá vált: az eredeti héber és görög szöveg alapján kell elkészíteni az új német bibliafordítást. Ekkor érkezik el Luther Pál apostol fenti szavaihoz: mindenki abban a klészisben maradjon, amiben elhivatott! És itt Luther olyan szóhasználatot választ, amely nem csak a bibliafordításban jelentős, de a teljes nyugati civilizációt átalakította. Bevezeti a „munkára” a „hivatás” (die Beruf) fogalmát. Luther előtt a hivatás fogalma csak a papi hivatást jelentette, világi nyelvhasználatban egyetlen európai nyelvben sem fordult elő. Luther fordítása azt üzeni, hogy mostantól a munkáját végző ember nem csak dolgozik, hanem Istentől kapott hivatást teljesít, legyen cipész, pap vagy földműves. Így érti ezt Dávid Ferenc is. Nem a világtól elzártan lehet a hivatást beteljesíteni, hanem épphogy a világban, ott és az által, ahová Isten elhívta az embert munkálkodni. Luther e fordítással igazi forradalmat indított útjára. A munka spirituális dimenziót nyert, és így a munka által elérhető anyagi jólét Isten áldásaként állt szemben a korábbi szegénység ethoszával. A gondolat Kálvinon és más reformátorokon keresztül elvezet a felhalmozó nyugati jóléti társadalom kialakulásához, amely folyamatot aztán Max Weber olyan mesterien bemutat. Luther óta így hangzik Pál intése: „Mindenkiben maradjon abban a hivatásban, amelyben elhivatott.”

Így olvassa hát 2000 évvel Pál után, és 500 évvel Luther után egy erdélyi unitárius ember a magyar Bibliában – lelkész vagy világi –, és eltűnődik a szavak jelentésén: megmaradni abban a hivatásban, amiben elhivatott. Bár minden el-

hívás egyéni, és személyes színezetet kap, emberünk abban mégis két sarkalatos közös jellemzőt ismer fel: a tiszta jézusi evangélium bátor hirdetése és a nemzet szolgálata. E kettő mindig összhangban állt az egyház életében. Az idők folyamán a radikális evangélium megerősítést nyert a racionalizmus és liberalizmus vívmányai által, a nemzeti pedig a népegyházi valóságunk által.

A kettő egymásmellettsége nem jelentett nehézséget mindaddig, amíg olyan kor nem köszöntött rá, amelyben egyik oldalon nemzetit kiáltottak, a másikon Jézus radikális evangéliumát. A kizárólagosság zűrzavarában egyesek odáig tévelyegtek, hogy a nemzetit bibliai szavakkal és vallási szimbólumokkal fűzték rózsafüzérré, mások a teológiai liberalizmust mosták össze társadalmi/politikai ideológiákkal. Próbálta érteni, de egyre jobban összezavarodott: mintha azt várnák, hogy egyik szülőjét árulja el, mintha önazonosságának egyik felét kellene megtagadnia. Kutatni kezdett, és felfedezte, hogy dinamikájukat tekintve ellentétes irányú erők egyesülnek unitárius hagyományában: az evangélium mindig egyetemes, a nemzeti sajátos, az evangélium radikálisan befogadó, a nemzeti – ha óvatosan is –, de elkülönülő, kizáró. Az egyik eredendően a fennálló rendet megkérdőjelező, a kisemmizettekért a többséggel szemben kiálló, társadalmi érzékenységet képviselő alapállás. Nagyobb liberálist nem hordott a föld a hátán, mint a Názáreti Jézust! A másik eredendően a közösség hagyományaiért síkra szálló, kollektív értékeket megőrző alapállás. A szó nemes értelmében konzervatív. Csakhogy e két dinamika egymásnak nem ellentéte, hanem kiegészítése, mint testünknek a jobb és a bal kar, mint nappalnak az éjszaka. Főként mint a bal és a jobb: az élet teljességét írják le és nem játszhatóak ki egymás ellen.

E kettő mindig együtt állt az egyház történetében. Nem ismerünk magyar unitárius egyházat, amelynek lett volna olyan pillanata, amikor nem a népet, a nemzetet szolgálta az evangéliummal. És fordítva: amikor az evangéliumot nem a nemzet nyelvén olvasta, nem az őseitől tanult nyelven hirdette, amikor nem a székely szántóvető ember tudománya szerint értelmezte a magvető példázatát, és amikor nem a megváltásra váró zsidó nép sorsát látta beteljesedni saját népében.

A 450 év népszolgálat feljogosít arra, hogy ne igényeljük a politikum egyetlen formációjától sem a kioktatást a nemzet fogalmáról, határaitól vagy szolgáltatának mibenlétéről: minket nem négyéves ciklusra választottak, hanem egy életre hívtunk el, nemzedékről nemzedékre.

Igen, Testvéreim, kettős örökségben hívtunk el: a jézusi evangélium és a nemzet szolgálata kettős örökségében. Örökségünk: liberális evangéliumi értelemben, és nemzeti a másét nem bántjuk, de a miénket nem hagyjuk értelemben.

2.

Visszatekintésünkben és a fenti látszólagos feszültség feloldásában segít, ha a názareti mesterünk lábához telepszünk. Ezt mindig jó megtenni! Két részre bontom a felolvasott tanítást, ahogy Jézus maga is tette. Az első rész – aki nincs velem, az ellenem van – akkor hangzik el Jézus ajkán, amikor őt azzal vádolták, hogy az ördögök fejedelmének segítségével űzi ki a gonosz szellemeket. Ekkor mondja el a meghasonlott ország és az erős ember házának példázatát. Vagy vele van valaki, vagy ellene.

Testvéreim, a reformáció után a keresztény ház nagyon megosztott lett... Ezért a jézusi mondás jelen összefüggésben úgy értem, mint a közös protestáns út tapasztalatát: az első 500 év nagyobb részét a felekezeti gög, a megosztottság, az egymás ellen törés jellemezte. Aki nincs velünk, az ellenünk van gondolkodásmód. Mindenik felekezet meggyőződése az volt, hogy csak és kizárólag ő birtokolja az igazságot, csak és kizárólag az ő értelmezése a helyes. Vagy velünk, vagy ellenünk. És egy olyan kis közösségnek, mint az unitárius, ez mérhetetlenül sok szenvedést okozott. A világ „mi” és „ők” mentén darabjaira szakadt.

Mi úgy láttuk, hogy az evangéliumot nem kell tűzzel és vassal terjeszteni, hogy a hitvitákon alulmaradt felet nem kell kivégeztetni, még viszonzásul sem.

Mi úgy láttuk, hogy az ősegyházi viták, majd Erasmus kritikái görög újszövetségi fordítása megfelelően bizonyította, hogy a Szentháromság nem szerepel a Bibliában. Ezért nem tudtunk egyetérteni Kálvinnal, aki bár a Sola Scriptura elvét hirdette, és pontosan ismerte a tényeket (amit az *Institutio...* ékesen bizonyít), ebben a kérdésben mégis meghajolt az egyházi tradíció előtt. Ezért úgy gondoltuk, hogy a reformátorok csak fél utat tettek meg visszafelé a tiszta evangéliumhoz. Ők úgy látták, hogy mi túlmertünk a célon.

Mi úgy véltük, hogy a vallás lehet ész feletti, de soha nem lehet észellenes.

Mi úgy véltük, hogy a teremtettségből fakadó alapvető emberi méltóság nem képezheti alku tárgyát.

Mi úgy láttuk, hogy a világtagadó alapállás káros, és inkább az életízű vallássosságot hirdettük a nép között, a világban kerestük a boldogság útját.

Mi négyszáz év után úgy véltük, hogy helyes, ha – a racionalizmus és a hatása alatt álló nyugati hittestvéreinket követve – Jézus neve mellől elhagyhatjuk a Krisztust. (Ez utóbbi ellen bibliusként határozottan tiltakozom!)

Mindezekért ők úgy látták, hogy az unitáriusokat nem kell meghívni az Egyházak Világtanácsába, amely szervezet 1948-ban épp a keresztény egységért jött létre, mert nem teljesítjük a hittani alapfeltételeket. Mi válaszként úgy láttuk, hogy e feltételek alapján Jézus maga sem lehetne tagja a Világtanácsnak.

Egyszóval, számunkra a reformáció évszázadainak nagyobb része úgy telte el, hogy ismételten elvitták tőlünk keresztény mivoltunkat, még az eretnekséggel vádolt protestáns feleink is eretnekséget emlegettek, és ismételten igyekeztek minket kizárni a protestáns családból.

A 20. század végére aztán az együttélési viszonyaink sokat változtak. (A társadalmi átalakulások következtében a vallási mező jelentősége csökkent, a felekezeti sajátosságok megkoptak még a hívek számára is, az egyházak küldetése egyre inkább kisebbségi és nemzeti fogalmak mentén nyert meghatározást. Közös nemzetszolgálatunk lett a közös alap, illetve a teológiai tudományosság művelése.)

Mintha a felekezeti rivalizálás és gőg helyét egyre több vonatkozásban felváltotta volna az együttműködés. Mintha felismerést nyert volna, hogy Jézus a fenti tanítást más változatban is hátrahagyta. Egy alkalommal a tanítványok elűjságotják Jézusnak, hogy egy gyógyítót láttak tevékenykedni, akit azonban ők megpróbáltak megakadályozni, mert nem tartozik a követők közé. Erre Jézus ezt válaszolta: „Ne akadályozzátok őt, mert aki nincs ellenetek, az mellettetek van.” (Lk 9,50; Mk 9,40) Ezekkel a szavakkal Jézus érvénytelenít minden felekezeti kizárólagosságot vagy gőgöt. A gyógyítás az gyógyítás, a jó szolgálat az jó szolgálat, akkor is, ha más végzi. Akár mi is! Ha nem ugyanúgy hiszünk is, attól még ugyanazt az Istent és ugyanazt a népet szolgáljuk.

E közeledés folyamatának tudható be az is, hogy itt és most részt veszünk a reformáció ünneplésében. Igen, testvéreim: egyházunk történetében most először ünnepeljük egyetemes szinten a reformációt! És ennek jelentőségét aligha lehet túlhangsúlyozni. 1917-ben, a reformáció 400. évfordulójának évében a Főtanács még csak említést sem tesz a reformációról. Magyarázatot Simén Dániel szolgáltat, aki 1942-ben, a reformáció 425. évfordulójának ünnepléseit látva, így kesereg:

„Az évről évre megismétlődő reformációi ünnepek, amelyeknek megrendezésében csekély vagy éppenséggel semmi részünk sincs, mind határozottabb formában vetik fel a kérdést, hogy van-e nekünk, unitáriusoknak helyünk az ünneplők között. Van-e történelmi jussunk a közös eredet és közös áldozat révén felekezeti méltóságunknak megfelelő részt kérni a protestáns világ e nevezetes lelki megmozdulásából?”²

De, mint mondtam, mára sokat változtak a felekezeti viszonyok: aki nincs ellenetek, az mellettetek van... Hadd szemléltessem mindezt három rövid példával.

² SIMÉN Dániel, *Reformáció és unitarizmus*, KerMagv 1942/5–6, 231.

a) 1917-ben Vári Albert keserűen számol be arról, hogy a debreceni református teológia szakít liberális hagyományaival, és az irántunk felerősödő gyűlölködő hangok lehetetlenné teszik, hogy ott unitárius valaha is doktori címet szerezhessen. Ahogy mondja, csodával érne fel.³ Nos, 100 évvel később, 2016-ban fiatalabb tanártestvérem a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen védte meg doktori disszertációját! Köszönet a befogadó intézménynek!

b) Másodikként hadd álljon itt egy katolikus nagy testvéri példa. Amikor először kaptam előadási lehetőséget a katolikus szervezésű Nemzetközi Szegedi Biblikus Konferencián, ott ült a teremben vagy hatvan katolikus, református és evangélikus felebarátom, többnyire teológiai tanárok, lelkészek, de szép számban érdeklődő világiak is. Körülnéztem a teremben: „Istenem, milyen helyzet, unitáriusként újszövetségi előadást tartok ezeknek a kiváló biblikusoknak és keresztény testvéreknek.” Odaléptem a mikrofonhoz, és ezt mondtam: „Mint tudják, unitárius lelkész és teológiai tanár vagyok. Nincs szándékomban senkit áttéríteni, de magam sem kívánok áttérni más hitre. Hagyományomban megmaradni ugyanúgy kötelességem, mint Önöknek. Egyházam elkötelezett a Biblia megértésében, ahogy az Önöké is. Kutassuk hát együtt, hogy igazabb keresztényei legyünk saját egyházunknak.” Azóta is minden évben visszahívnak, és közösen tanulunk. Igazi nagy testvérként viselkednek.

c) A harmadik példa: Kolozsvár vonzaskörzetében van egy református lelkész, akinek a hívei közt unitáriusok is vannak. Mi már feladtuk azt a települést. Ez a lelkész minden évben bejön az egyházi Központba, és annyi unitárius falinaptárt vásárol, ahány unitárius híve van. Így viselkedik egy igaz nagy testvér!

Igen, tudunk türelmetlenségről, gyűlöletkeltésről, szoborparkokból való kizárásokról, lexikonokból való kizárásról, sőt tudunk újrakeresztelésről is... De az együttélés hosszú távú iránya öröme ad okot.

Ebben a békésebb együttélésben és testvéri összefogásban ad konkrét útmutatást a bibliai vers második része!

3.

„Aki nem gyűjt velem, az tékozol”, vagy más fordítás szerint szétszór.

Jó protestánsként máris protestálnánk: „De Mester, ne haragudj, megszoktuk tőled, hogy a mindenséghez méred magad, és földi dolgokban egy kicsit sarkítva fogalmazol. Ugye, most is ez a helyzet? Ugyan miért tékozolna, miért szórna szét az, aki nem gyűjt? Nem lehet, hogy csak egyszerűen nem gyűjt?”

Hát nem!

³ VÁRI Albert, *Tudomány és protestantizmus*, KerMagy 1917/5–6, 231–232.

Nagyapám szokta mondani: „Ha nem akkor mész betakarítani, amikor kell, holnap már hiába teszed!”

Hadd tegyük még érthetőbbé! Célszerű a prédikáció érvelését a tudomány oldaláról is megtámasztani. Hát íme: a termodinamika 2. főtétele szerint „a hő soha nem megy magától a hidegebb helyről a melegebb helyre” (Clausius 1921). Milyen könnyű lenne télen fűteni, ha csak az ablakot kellene megnyitni, és a nap-sugarak szórt melege összegyűlve beáramlana a hideg lakásba. Csakhogy a hő soha nem megy magától a hidegebb helyről a melegebb helyre, épp fordítva! Ugyanez érvényes az emberi kapcsolatokba is. Ha a család vagy a közösségek összetartozásába nem fektetünk megfelelő energiát, akkor azok elkerülhetetlenül kihűlnek.

Vagy összegyűjtés, vagy szétszórás!

A szétszórás ördögi tevékenység, nem véletlenül használja Jézus épp itt a gyógyítási történet összefüggésében a fogalmat: a *diabolos* jelentése ugyanis a szétdobáló, a szétszóró.

A reformáció második ötszáz esztendeje olyan korban kezdődik, itt és most velünk, amikor a szétszóró erők különösen megsokasodtak. Nagyobb ma a közös ellenség, mintsem hogy azzal egyetlen felekezet magában szembenézhetne. Mindenfelé információban fuldoklók, képernyőt bámulók; általános értékvesztés, elszemélytelenedő kapcsolatok, felbomló közösségek.

Aki ebben a helyzetben közömbös, az szétszóró! Aki otthon marad, és nem tesz eleget a meghívásnak, az szétszóró! Aki névsorolvasáskor nem tudja azt mondani, hogy „Itt vagyok!”, az szétszóró! Aki hideg vagy fölényes közönnyel távol marad a közösségi alkalmaktól, az szétszóró! Aki nem teszi meg a tőle telhetőt az emberek összegyűjtéséért, az szétszóró! Aki családjá tagjait nem gyűjti rendszeresen asztal köré, az szétszóró! Aki nem hívja az embereket, aki nem ad hőt hozzá a közösség rendszeréhez, az szétszóró!

Márpedig mindenki, aki szétszóró, az nincs velünk, úgyhogy ellenünk van, de mindenki, aki összegyűjt, az nincs ellenünk, tehát velünk van. A közös munkában minden felekezet részt vállal, összefogva, együttműködve, de a saját önazonosság megőrzésével. Megmaradva abban a hivatásban, amelyben elhívattunk.

Végezze hát ki-ki az összegyűjtés szolgálatát, a neki adatott elhívás szerint. És most rátok is nézek, kedves tanítványaim, felszentelendő lelkésztestvéreim: legyetek összegyűjtők! Végezze ki-ki az összegyűjtés evangéliumi szolgálatát a neki adatott elhívás szerint:

Aki spiritualításban kiemelkedő, abban. Aki a kisebbségek iránti érzékenységben fejlettebb, abban. Akit mélyebben jár át az ősmagyar érzület, abban. Aki a világhálós és médiás véleményformálásban erős, abban. A 21. század a véle-

ményformálóké lesz. Akinek jól áll a gitár a kezében és dal az ajkán, azzal. Aki tanítással, aki rendezvényt, aki szeretetszolgálattal, aki táborokkal... De mindig az evangélium és mindig a nemzetépítés kettős hivatásában.

Rajtunk is áll, Testvéreim, hogy a legjobb idők vagy a legrosszabb idők ezek, a bölcsesség kora ez vagy a balgaságé, a világosság korszaka, vagy a sötétségé. Ámen.